INTERNATIONAL

Scientific Indexing

Fresh Ideas for Growing your Citations

Certificate

This is to certify that **KARADENIZ BLACK SEA INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL** is indexed in International Scientific Indexing (ISI). The Journal has Impact Factor Value of **0.934** based on International Citation Report (ICR) for the year **2018-19**. The URL for journal on our server is https://isindexing.com/isi/journaldetails.php?id=7901

Editor ICR Team
(ISI)

International Scientific Indexing
(ISI)

International Sciencetific Indexing

(ISI Databese)

Google Akademik

Index Copernicus

(ICI World of Journals)

0?e=2159024400&v=beta&t=CF4F1szg_uFiz9jRhaq_EOQ_fhsIIMeUM8pbV_V-vC0

Central and Eastern European Online Library (CEEOL)

Modern Language Association

Directory of Research Journals Indexing

Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBİAD)

Scientific Indexing Services (SIS)

KARADENİZ

BLACK SEA - ЧЕРНОЕ МОРЕ

Bahar/Весна/Spring 2018 ▪ Yıl/Год/Year 10 ▪ Sayı/Число/Issue 37

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК

AN INTERNATIONAL QUARTERLY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ISSN: 1308-6200

http://www.dergikaradeniz.com; www.dergikaradeniz.net; www.dergikaradeniz.org

Sahibi/ Учредитель/ Owner

Hayrettin İVGİN

Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA (+90) 312 4259353 - hayrettinivgin@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Saliha Sinem İVGİN

Editör/ Главный редактор/ Editor

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU▪ Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ

Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA ▪ Yrd. Doç. Dr. Arif Cem TOPUZ

Eser KARADENİZ ▪ Bünyamin TETİK(Editör Yrd.)

Yayın Kurulu/ Редколлегия/ Editorial Board

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ (Maltepe Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ (Emekli)▪ Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Anatoly A. BURTSEV (Ammasov Adına Yakutistan Devlet Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Emekli) ▪ Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Selçuk Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Caval KAYA (Ardahan Üniversitesi)▪ Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV (Çuy Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Faruk ÇOLAK (Niğde Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Prof. Dr. Hikmet KORAŞ (Niğde Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Dimitri D. VASİLEV (Moskova Bilimler Akademisi) ▪ Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA (Moskova Bilimler Akademisi) ▪ Prof. Dr. Yakup ÇELİK (Yıldız Teknik Üniversitesi)▪ Prof. Dr. Victoria V. KRASNYKH (Kiev Bilimler Akademisi)▪ Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Emekli)▪ Prof. Dr. Hüseyin TÜRK (Ardahan Üniversitesi) ▪Prof. Dr. İhsan BULUT (Akdeniz Üniversitesi)▪ Prof. Dr. Mustafa ÜNAL(Erciyes Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Mambetturdu Mambetakun (Şincan Pedagoji Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Layli ÜKÜBAYEVA (Manas Üniversitesi)▪ Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Roin KAVRELIŞVILI (İvana Cevahişvili Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)▪ Prof. Dr. Enver TÖRE (Artvin Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN (Hacettepe Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Tina GELAŞVİLİ (İvana Cevahişvili Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Elena ARABADJİ (Melitopol Devlet Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Natalie KONONENKO (Alberta Üniversitesi) ▪ Prof. Dr. Betül KARAGÖZ (Giresun Üniversitesi) ▪ Doç. Dr. Nadya TIDIKOVA (Altayistik Enstitüsü) ▪ Doç. Dr. İbrahim TÜZER (Yıldırım Bayazıt Üniversitesi) ▪ Doç. Dr. Ahmet İÇLİ (Ardahan Üniversitesi)

Redaksiyon / Редакция / Redaction

Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ / Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU

Uluslararas İlişkiler / Международныеотношения / International Relations Expert

Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU : vediaskaroglu@ardahan.edu.tr

Yabancı Dil Danışmanları / Советникипоиностраннымязыкам / Foreign Language Consultants

Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ / Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU

Yazışma Adresi / Адресиздательства / Correspondance Address

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Ardahan/TÜRKİYE

Tel.: (+90) 5308852928 - e-mail: dergikaradeniz@gmail.com

Baskı / Типография / Press: Bizim Dijital (ANKARA)

Mizampaj/ Расположение/ layout : Ayşe İKİZ

Bu dergi; International Sciencetific Indexing (ISI Databese), Index Copernicus (ICI World of Journals), ULAKBİM TR Dizin, Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Google Akademik, Akademik Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index) tarafından indekslenmektedir. .

This journal is indexed by International Sciencetific Indexing (ISI Databese), Index Copernicus (ICI World of Journals), ULAKBİM TR Dizin, Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Google Scholar, Acedemia Social Science Index (ASOS Index).

Hakem Kurulu/ Консультативный совет – Редколлегия/ Editorial Board

Hakem Kurulu

- Prof. Dr. Tofiq ABDÜHASANLİ ABDÜLAZİZ OĞLU, Devlet İktisat Üniversitesi (Azerbaycan)
- Prof. Dr. Adnan AKGÜN – Marmara Üniversitesi, (Türkiye)
- Prof. Dr. Ali AKAR – Muğla Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Tayyar ARI – Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Aygün ATTAR – Giresun Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hasan BAHAR – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Cevat BAŞARAN – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Vladimir BELYAKOV – (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Uwe BLAESİNG – (Hollanda)
- Prof. Dr. Valerij BOVTUN – Altay Devlet Teknik Üniversitesi (Altay Kray – Rusya Federasyonu
- Prof. Dr. İhsan BULUT – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ahmet BURAN – Fırat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Nalan BÜYÜKKANTARCIOĞLU – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ömür CEYLAN – Kültür Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ahmet CİHAN – Nevşehir Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Maria CİKİA – (Gürcistan)
- Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR – Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Salim CÖHCE – İnönü Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Halit ÇAL – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Necati DEMİR – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Bekir DENİZ – Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Remzi DEVLETOV – Kırım Devlet Pedegoji ve Mühendislik Üniversitesi, (Kırım)
- Prof. Dr. Abide DOĞAN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV – Muğla Üniversitsi (Türkiye)
- Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Gavril GAVRILEVIÇ FILIPPOV – (NEF Üniversitesi Yakutistan – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hande BİRKALAN-GEDİK – Yeditepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Orhan GÖKÇE – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İsmail GÖRKEM – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kadir GÜLKAYRAN – (İran)
- Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN – Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN – Muğla Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Harun GÜNGÖR – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)

- Prof. Dr. Figen GÜRSOY - Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Tacida HAFIZ - (Bosna-Hersek)
- Prof. Dr. Cengiz HAKOV - (Bulgaristan)
- Prof. Dr. Vasiliy Vasilyeviç İLLARİONOV (SAHA Cumhuriyeti -Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Alimcan İNAYET - Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Bravina Rozalia INNOKENTYEVNA (SAHA Cumhuriyeti Bilimler Akademisi -Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Aleksander KADİRBAYEV - (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Fitnat KAPTAN - Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ - İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kerem KARABULUT - Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Recai KARAHAN - Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU - Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ - İvana Cevahişvili Üniversitesi (Gürcistan)
- Prof. Dr. Ceval KAYA - Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV (CHUI Üniversitesi - Kırgızistan)
- Prof. Dr. İsmail KERİMOV - Kırım Devlet Pedagoji Üniversitesi (Kırım)
- Prof. Dr. Remzi KILIÇ - Niğde Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Faruk KOCACIK - Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Aynur KOÇAK - Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özdemir KOÇAK - Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ - İnönü Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ - Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL - Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Victoria V. KRASNYKH - (Moskova Lomonosov Üniversitesi - Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU - Marmara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Muhtar KUTLU - Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK - Emekli (Türkiye)
- Prof. Dr. Mambetturdu MAMBETAKUN (Şincan Pedagoji Üniversitesi, Çin)
- Prof. Dr. Olga MELNITCHOUK (NEF Üniversitesi - Yakutistan - Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Alekseyev Anatoly NIKOLAYEVIC (RAN Kuzey Sibirya Halkları Bölümü - Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Mehmet OKUR - Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ - Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Mustafa ÖNER - Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ramazan ÖZEY - Marmara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ - Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT - Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hakan POYRAZ - Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Abdulkerim RAHMAN - (Çin)
- Prof. Dr. Hülya SAVRAN - Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA - (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ - Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hatice ŞAHİN - Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN - Osman Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ - Niğde Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK - Fırat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN - Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN - Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU - Rize Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN - Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN - Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Berrak TARANÇ - Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Halil İbrahim USTA - Ankara Üniversitesi (Türkiye)

- Prof. Dr. Mustafa ÜNAL - Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Olga MELNİCUK - (NEF Üniversitesi - Yakutistan - Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ - Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kamil VELİ - İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Obayev Nikolay VYACESLAVOVIC (Tuva Devlet Üniversitesi - Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Hakkı YAZICI - Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Dursun YILDIRIM - Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Bahattin Çelik - Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Mutlu Deveci - Fırat Üniversitesi, Elazığ (Türkiye)
- Doç. Dr. Ergali ESBOSUN - Abay Üniversitesi, (Kazakistan)
- Doç. Dr. Mustafa ŞENEL - Kafkas Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. İbrahim TÜZER - Yıldırım Bayazıt Üniversitesi, Ankara (Türkiye)
- Yrd. Doç. Dr. Abbas KARAAĞAÇLI - Giresun Üniversitesi (Türkiye)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet KILDIROĞLU - Ardahan Üniversitesi (Türkiye)

Temsilcilikler / Представители/ Representatives

YURT İÇİ / Турция / Interior:

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT – ANTALYA * Yrd. Doç. Dr. Bilşen İNCE ERDOĞAN – AYDIN * Doç. Dr. Salim ÇONOĞLU – BALIKESİR * Yrd. Doç. Dr. Ali ATALAY – BOLU * Halis TEKİN – BURDUR * Yrd. Doç. Dr. Rahman ÇAKIR – GİRESUN * Yrd. Doç. Dr. Fatma Sibel BAYRAKTAR – EDİRNE * Doç. Dr. Davut KILIÇ – ELAZIĞ * Yrd. Doç. Dr. Hilal OYTUN ARSLAN – İSTANBUL * Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN – İZMİR * Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ – KAYSERİ * Yrd. Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN – KARS * Osman KABADAYI – KIRŞEHİR * Yrd. Doç. Dr. Mehmet EROL – KİLİS * Dr. Erkan KALIPÇI – KONYA-NEVŞEHİR * Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes KAYA – MALATYA * Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem ÖZKAN – NEVŞEHİR * Doç. Dr. Hikmet KORAŞ – NİĞDE * Prof. Dr. Ergin AYAN – ORDU * Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN – SAMSUN * Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA – SİVAS * Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ – TRABZON * Doç. Dr. Rezzan KARAKAŞ – DİYARBAKIR

YURT DIŞI / Другие страны /Abroad:

Mehmet Akif KORKMAZ – ALMANYA ▪ Jale İSMAİLOV – AZERBAYCAN ▪ İlya İVANOV – ÇUVAŞİSTAN ▪ Serpil KUP – FRANSA ▪ Maria CİKİA – GÜRCİSTAN ▪ Mehmet TÜTÜNCÜ – HOLLANDA ▪ Harid FEDAİ – KKTC ▪ Prof. Dr. Tacide HAFIZ – KOSOVA ▪ Prof. Dr. Hamdi HASAN – MAKEDONYA ▪ Lübov ÇİMPOYEŞ – MOLDOVA ▪ Eden MAMUT – ROMANYA ▪ Doç. Dr. Miryana MARİNKOVİÇ – SIRBİSTAN ▪ Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA – RUSYA FEDERASYONU ▪ Hakan KARAKOÇ – RUSYA FEDERASYONU – YAKUTİSTAN ▪ Doç. Dr. Nadya TIDIGOVA – ALTAY ▪ Murat TOYLU – TATARİSTAN M.C. ▪ Natalya BUDNİK – KIRIM – UKRAYNA ▪ Dr. İrina KAYAN – POKROVSKAYA – UKRAYNA ▪ Prof. Dr. İngeborg BALDAUF – ALMANYA ▪ Prof. Dr. Ramesh DEOSARAN – TRİNİDAD-TOBAGO ▪ Prof. Dr. Pavel DOLUKHANOV – İNGİLTERE ▪ Prof. Dr. Charlyn DYERS – GÜNEY AFRİKA ▪ Prof. Dr. Shih-chung HSIEH – TAYVAN ▪ Doç. Dr. Rainer CZICHON – ALMANYA ▪ Doç. Dr. Ramile ESXADULLAKIZI – TATARİSTAN M.C. ▪ Doç. Dr. Cabbar İŞANKUL – ÖZBEKİSTAN ▪ Doç. Dr. Gholam VATANDOUST – KUVEYT ▪ Dr. Anarhan NADİROVA – KIRGIZİSTAN ▪ Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ – NAHÇIVAN ▪ Prof. Dr. Rukiye HACI – ÇİN ▪ Prof. Dr. Cengiz HAKOV – BULGARİSTAN ▪ Prof. Dr. Marika Cikia – GÜRCİSTAN ▪ Prof. Dr. Dosay KENÇATAY – KAZAKİSTAN ▪ Prof. Dr. Kopi KYÇYKU – ROMANYA ▪ Dr. Maria MAVROPOULOU – YUNANİSTAN ▪ Dr. Emna CHIKHAOUİ – TUNUS ▪ Yrd. Doç. Dr. Damuta CMMİELWSKA – POLONYA ▪ Prof. Dr. Tursun GABİTOV – KAZAKİSTAN ▪ Doç. Dr. Kadir GÜLDİKEN – İRAN ▪ Doç. Dr. Ergali ESBOSUNOV – KAZAKİSTAN ▪ Prof. Dr. Ebulfez AMANOĞLU – NAHÇIVAN ▪Dr. Kızıl Maadır SİMÇİT, RUSYA FEDERASYONU – TUVA. ▪ Ertuğrul KULAÇ – RUSYA FEDERASYONU – BURYATİA ▪ İrina JERNOSENKO – RUSYA FEDERASYONU – ALTAY KRAY. Prof. Dr. Ruslan KADİROV, (Dağıstan Cumhuriyeti, RUSYA FEDERASYONU) Doktorant Nursaule AKHATOVA (Oral şehri KAZAKİSTAN)

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

Söz Başı
Presentation
Предисловие
Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak 8

PROF. DR. ALİ BERAT ALPTEKİN 10

ŞANLIURFA'DAN NEOLİTİK DÖNEM TUZAK ALANLARI
DESERT KITES IN NEOLITHIC PERIOD FROM ŞANLIURFA
Расположение Западней Для Охоты В Шанлыурфе Периода Неолита
Bahattin Çelik- Kaya Tolon 28

OKUL YÖNETİCİLERİNİN TEKNOLOJİ LİDERLİĞİ YETERLİKLERİ
TECHNOLOGY LEADERSHIP COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS
Технологические Компетенции Лидерства У Сотрудников Администрации Школ
Rahman Çakır- Erdem Sayım Aktay 37

MODERNİZME ÇOK YÖNLÜ BİR ELEŞTİRİ VE FRANKFURT OKULU
MODERNİSM İS A VERSATİLE AND FRANKFURT SCHOLL OF CRİTİCİSM
Критика Модернизма И Франкфуртская Школа
Sevra Fırıncıoğulları 49

KIRIM KARAYLARI HAKKINDA KULLANILAN BAZI KAVRAM VE ANLAM YANLIŞLIKLARI ÜZERİNE
ON THE WRONG USE OF SOME CONCEPTS AND SEMANTIC MISTAKES ABOUT CRIMEAN KARAIS
О Некоторых Концепциях И Значении Слов Используемых Для Крымских Караимов
Erdoğan ALTINKAYNAK 60

XIX. YÜZYIL RUS RESSAMLARININ YAPITLARINDA İSTANBUL PEYZAJININ ŞİİRSEL ÖZGÜNLÜĞÜ
ПОЭТИЧЕСКОЕ СВОЕОБРАЗИЕ СТАМБУЛЬСКОГО ПЕЙЗАЖА В РАБОТАХ РУССКИХ ХУДОЖНИКОВ XIX ВЕКА
Poetic Origınalıty Of The İstanbul Landscape in The Works Of Russian Artists Of The Xix Century
Gönül Üzelli 68

GÜRCÜ KAYNAĞI KARTLİS ÇHOVREBA'DA ARDAHAN ADI VE ARDAHAN'LA İLGİLİ BİLGİLER
THE NAME OF ARDAHAN AND SOME INFORMATİON RELATED TO ARDAHAN IN KARTLIS ÇOVREBA, A GEORGIAN SOURCE
Информация О Названии Ардахан И История Ардахан В Грузинских Источниках «Картлис Цховреба»
Mehmet Kıldıroğlu 76

BAZI DENETİMLİ ÖĞRENME ALGORİTMALARININ R PROGRAMLAMA DİLİ İLE KIYASLANMASI
COMPARISON OF SOME SUPERVISED LEARNING ALGORITHMS R PROGRAMMING LANGUAGE
Некоторые Контролируемого Обучения Алгоритмов На Языке Программирования R По Сравнению С
Yusuf Murat Kızılkaya-Ayşe Oğuzlar 90

OSMANLI ÖNCESİNDE ALTIN ORDA DEVLETİ DIŞ İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
AN EVALUATION ON THE FOREIGN RELATIONS OF THE GOLDEN HORDE STATE IN THE PRE-OTTOMAN PERIOD
Оценка Внешних Отношений Росударства Золотой Орды В Пред-Оттоманский Период
Önder Güler 99

ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ'NDE SALÂHADDÎN EYYÛBÎ'YE AİT NADİR BİR BAKIR SİKKE
A RARE COPPER COIN WHICH BELONGED TO SALAH AD-DIN AYYUB AT THE MUSEUM OF ANATOLIAN CIVILZATIONS
Редкая Медная Монета В Музее Анатолийских Цивилизаций, Принадлежащая Салах Ад-Дину Айюби
Ramazan Uykur 112

SİLİFKE YÖRESİNDEN ALTI YENİ TÜRKÜ
SIX NEW SONGS FROM SİLİFKE
Шесть Новых Народных Песен Из Района Силифке
Sonat Seyhan 125

HARRAN VE SOĞMATAR'DA SİN KÜLTÜNÜN VARLIĞI
THE PRESENCE OF THE CULT OF SİN IN HARRAN AND SOĞMATAR
Существование Культуры Сина В Харране И Согматаре
Süheyla İrem Mutlu-Yusuf Albayrak 133

İŞ YAŞAMINDA ERKEKTE ORTAYA ÇIKAN ANCAK KADINI TEHDİT EDEN SENDROMLAR
SYNDROMES AFFECTING MEN BUT THREATENING WOMEN
Мужские Синдромы, Угрожающие Женщинам В Прцессе Трудовой Деятельности
Şafak Gündüz 145

MUT İLÇESİ HACIAHMETLİ KÖYÜ HAYVANCILIK VE ÇOBANLIK KÜLTÜRÜ ÜZERİNE HALK BİLİMSEL BİR İNCELEME
A FOLKLORIC ANALYSIS ON THE HUSBANDRY AND SHEPHERD CULTURE IN HACIAHMETLI VILLAGE OF MUT COUNTY
Народоведческий Обзор Животноводческой И Культуры Села Хаджыахметлы Мутского Района
Turgay Kabak 158

İLKEL İNSAN VE DİKTATÖRLÜĞÜN KURULMASI: *HAYVAN ÇİFTLİĞİ* İLE *KARANLIĞIN YÜREĞİ* ROMANLARININ KARŞILAŞTIRMASI
PRIMITIVE HUMAN AND THE CONSTRUCTION OF DICTATORHIP: COMPARISON OF ANIMAL FARM AND HEART OF DARKNESS
Первобытный Человек И Образование Диктаторского Строя: Сравнение Романов "Животноведческая Ферма" И "Сердце Тьмы"
Vedi Aşkaroğlu 169

ŞANLIURFA'DAN LOCULUSLU KAYA MEZARLARI
LOCULUS ROCK TOMBS IN ŞANLIURFA
Надгробные Скалы Loculi В Шанлыурфе
Yusuf Albayrak 179

SÖZ BAŞI

Saygı değer okuyucular,

Dergimizin 37. Sayısı Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN'e armağan edilmiştir. 38. Sayımız ise Prof. Dr. Enver TÖRE'ye armağan edilecektir. Yazılarınızı bekliyoruz.

Bu sayıdan sonraki sayılarımızda, posta adresimize gelen makaleler kabul edilmeyecektir. Makalelerinizi lütfen sistem üzerinden gönderiniz. DergiPark projesi kapsamında yüklenen makaleler editörlerimiz tarafından uygunluğu kontrol edildikten sonra hakemlere gönderilerek değerlendirmeye alınacaktır. Dergimiz ISI ve SCOPUS tarafından taranmaya başlanmıştır. Impact factor 0,635'tir.

Yayın kurallarımıza dergimizin internet sayfasından ulaşabilirsiniz. Yayın kurallarına uymayan hiçbir makale yayınlanmayacaktır. Ön incelemeden sonra size kabul edildiğine dair bir yazı geldiğinde, makalenizin hakem sürecine girdiğini ve bu işlemin de en geç bir ay içinde sonlanacağını bilmelisiniz. Hakem sürecinden geçen her makale sıraya konularak yayınlanacaktır.

Dergi olarak 9 – 11 Şubat 2018 tarihleri arasında Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te bir "Sosyal Bilimler Sempozyumu" düzenleyecektik. İzin alma ile ilgili bazı problemler yaşadığımız için Sempozyumu iptal etmek zorunda bırakıldık.

Bizler, hiçbir yerden maddi destek almadan bugünlere geldik. Yazarlarımızın yapmış oldukları katkı için teşekkür ederiz. Bundan sonraki sayılarımızda yayınlanacak her makale için, yayın ve diğer masrafları gidermek adına dergimizin posta çeki hesabına 250 Türk Lirası veya karşılığında döviz yatırılması gerekmektedir. Anlayışla karşılayacağınızı umuyoruz.

Dergimizin yayınlanmış sayılarına, arşivlerimizdeki makalelerine www.dergikaradeniz.com; www.dergikaradeniz.net; www.dergikaradeniz.org adreslerinden erişebilirsiniz.

Akademik yükselme sağlayanlara başarılarının devamı, aramızdan ayrılan bilim insanlarına Tanrıdan rahmet diliyoruz.

Çalışmalarınızda kolaylık ve başarılar dilerim.

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
Editör

PRESENTATION

Dear Readers;

The 37th issue of our journal is dedicated to Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN. The 38th issue will be dedicated to Prof. Dr. Enver TÖRE, so we are expecting your scientific articles.

In the following issues, articles sent to us through e-mail will not be considered for publication. Please send your articles through the system present in ULAKBİM-Dergipark. The articles will be examined technically by our editors and those considered suitable will be sent to the referees for blind review. Our journal is now indexed by ISI and SCOPUS. The impact factor is 0,635.

You can attain the writing format and requirements through the website. Articles not complying with the format and rules will certainly be turned down. Following the preview, it must be known that your article is through evaluation process, which will be finalised in one month at most.

We planned to hold an international symposium in the name of the journal in Tbilisi, Georgia, between 9-11 February, 2018. We completed all the procedures and accepted 58 presentations from 7 different countries. However, we had some problems as regards getting permission, and so we had to cancel the symposium.

So far, we have received no financial support and met all the expenses personally.We thank all those who have made scientific contributions. In order to meet the publication and other expenses, from now on we are obliged to demand a payment of 250 TL for each article. We hope you will find this convenient.

You can attain the published issues of our journal and the articles in the archives through www.dergikaradeniz.com ; www.dergikaradeniz.net ; www.dergikaradeniz.org .

We congratulate the academicians who have attained new titles and pay tribute to those who have passed away.

We wish you a bright period of success.

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
Editor

ПРЕДИСЛОВИЕ

Уважаемые читатели,

Уважаемые читатели,

37-й номер нашего журнала посвящается профессору. Али Берат Алптекину. 38-ой номер будет посвещатся профессору Энвер Тёре. С целью публикации ждём Ваших статей.

Со следующего номера доклады. высланные по электронной почте, не будут приниматся. Просим высылать статьи по электронной системе журнала. Соответствие докладов, высланных в рамках проекта Dergipark, будет проверятся со стороны нашей редколегии. После чего, они будут отосланы рецензентам. Наш журнал включён в систему ISI и SCOPUS. Impact factor нашего журнала 0,635.

Правила написания статьи опубликовано на интернет -странице нашего журнала. Статьи, не соответствующие к правилам, не будут опубликоватся. К Вашему сведению хотим отметить, что после предворительной экспертизы Вам будут отосланы письма об одобрении Ваших статей. После этого, статьи будут пересланы рецензентам. Рецензипрование будет производится в течении одного месяца. После получения соответствующей рецензии каждая статья будет опубликоватся по очереди.

Под эгидом нашего журнала 9 – 11 –го февраля 2018 г. мы планировали международный симпозиум по общественным наукам. В связи с некоторыми проблемами, по поводу с разрешениями на участие в симпозиме, мы были вынуждены отменить.

Мы без всяких материальных вознаграждений дошли до сегодняшнего дня. Благодарим всем нашим авторам за внесённый вклад. Для публикации статей в следующих номера журнала за каждую статью следуется оплачивать сумму в размере 250 TL (Турецкая лира) или же соответственная сумма в валюте. Надеюсь это с Вашей стороны будет восприниматся с пониманием.

Доступ к архиву нашего журнала можно осуществлять по следующему адресу:www.dergikaradeniz.com; www.dergikaradeniz.net; www.dergikaradeniz.org

Учёным желаем высоких научных достижений, царство небесное всем деятелям общественных наук, покинувших нас.

С уважением,

Профессор доктор Эрдоган АЛТЫНКАЙНАК
Редактор журнала

HARRAN VE SOĞMATAR'DA SİN KÜLTÜNÜN VARLIĞI

THE PRESENCE OF THE CULT OF SİN IN HARRAN AND SOĞMATAR

СУЩЕСТВОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ СИНА В ХАРРАНЕ И СОГМАТАРЕ

Süheyla İrem MUTLU[*]-Yusuf ALBAYRAK[**]

ÖZ

Sümer Uygarlığından itibaren önemli bir konumda bulunan tanrılardan biri olan ve farklı dönemlerde farklı isimler alan Ay tanrısı Sin, Mezopotamya panteonunda ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle Babil ve Asur dininde önemli bir rol oynamakla birlikte, ilk olarak Ur kentinin baş tanrısı olarak bilinirken, sonraki dönemlerde Harran'ın en önemli tanrısı haline gelmiştir. Sin kültünün varlığının arkeolojik kanıtlarının Harran merkez başta olmak üzere Soğmatar, Aşağı Yarımca ve Sultantepe gibi birçok yerde bulunması, onun tüm Harran Ovası boyunca önemli bir konumda olduğunu ve onun kutsandığını göstermektedir. Nitekim gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar vasıtasıyla ortaya çıkarılan Sin Kültü'ne ait steller ve yazıtlardan da anlaşılacağı üzere, Harran'da E.hul.hul adı verilen ve Ay Tanrısı Sin'e adanmış olan bir tapınağın varlığı bu durumu kanıtlar nitelikte gözükmektedir. Ayrıca Soğmatar, Aşağı Yarımca ve Sultantepe'de de ortaya çıkarılan stellerde ve yazıtlarda Tanrı Sin'in adının bulunması, Sin Kültünün bölgede merkezlerden biri olarak tercih edildiğine, yüzyıllarca bölgede etkin bir şekilde varlık gösterdiğine ve tarihte önemli bir konumda olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sin Kültü, Harran, Soğmatar, Stel, E.hul.hul, Tapınak.

[*] Arş. Gör., Harran Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi A.B.D., Osmanbey Kampüsü. ŞANLIURFA
(s_irem_ogutle@harran.edu.tr)
[**] Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. AKSARAY
(albayrakyusuf55@hotmail.com)
DOI: 10.17498/kdeniz.397026

ABSTRACT

The god of the Moon Sin, which is one of the gods in an important position since Sumerian Civilization and known with different names in different periods, has a separate prescription in the Mesopotamian pantheon. While playing an important role in the Babylonian and Assyrian religions, he was first known as the chief god of the Ur city, and later became the most important god of Harran. The fact that the archaeological evidence of the Sin cult is found in many places such as Soğmatar, Lower Yarımca and Sultantepe, especially in the center of Harran, shows that it is in an important position throughout Harran Plain and its sanctity. As a matter of fact, the presence of a temple, named E.hul.hul in Harran and devoted to the Moon God Sin, seems to be evident, as can be understood from the stellar and inscriptions belonging to Sin Kulti, which are revealed through archaeological works carried out. Moreover, the presence of the name of God Sin in the stellar and inscriptions revealed in Sogmatar, Lower Yarımca and Sultantepe indicates that Sin Kültun was preferred as one of the centers in the region and that it has been active in the region for centuries and has an important position in history.

Key words: Cult of The Sin, Harran, Soğmatar, Stele, E.hul.hul, Temple.

Аннотация

Начиная с Шумерской цивилизации и на протяжении длительного периода среди множества божественных культов наиболее значимым является бог Луны, в частности, на территории Месопатамии ему уделялось особое внимание. Следует отметить, что он играл важную роль в вавилонской и ассирийской религиях, сначала он был известен как главный бог города Ур, а позже стал основным культовым божеством Харрана. Археологические исследования в Харране доказывают, что поклонение культу Сина наблюдаются также и в Согматаре, Нижней Ярымджи и Султантепе, то есть оно было очень распространенным по всей Харранской долине. В результате археологических раскопок в Харране были обнаружены стеллы и наскальные надписи, а также места поклонения E.hul.hul, святилище Бога Луны. Таким образом, существование культа Бога Луны в Согматаре, Нижней Ярымджи и Султантепе, свидетельствует о том, что культ Сина занимал особое место в этом регионе на протяжении веков.

Ключевые слова: культ Сина, Харран, Согматар, стелла, E.hul.hul, святилище.

1.Giriş

Eskiçağda insan, doğada korktuğu, kontrol edemediği, kendisinden üstün gördüğü varlık ve olaylara tanrısal güçlerin neden olduğuna inanmıştır. Bunun sonucu olarak sular, gökyüzü, toprak, ay, güneş gibi daha birçok doğa unsuru ya da etrafında gördüğü, hissettiği, düşündüğü ve hayal ettiği her nesne ve varlığın aynı zamanda bir tanrısı bulunmaktaydı. Doğadaki bu güçleri temsil eden varlıkların

uzun süre tapınıldığını gösterir kanıtları, Sümer ve Akad medeniyetlerinde ulaşılan belgelerde ırmak, dağ, deniz, nehir gibi belirli tanrıların temsilcileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sümer Uygarlığından itibaren önemli bir konumda bulunan tanrılardan biri olan Ay tanrısı, Ur kentinin baş tanrısı olarak bilinmektedir. Ancak önemi bir şehir tanrısından çok daha büyük, Mezopotamya'nın panteonunda yer alan en önemli tanrılardan biri olarak bilinmesinden kaynaklanmaktadır. Erken Hanedan tanrı listelerinde ay tanrısı; An, Enlil, İnanna ve Enki gibi dört önde gelen tanrının hemen sonrasında görünür ve bundan dolayı oldukça önemli bir konumda yer almaktadır (Klein 2001, 279). Sin, Mezopotamya'nın en fazla tapınım gören tanrılarından biridir (Özfırat 2005, 72). Özellikle Babil ve Asur dininde önemli bir rol oynamaktadır (Price 1910, 309). Ayın efendisi bereket ve sonsuzluğun sembolüdür. Koruyucu tanrı olma özelliği vardır ve hilal motifi ile sembolize edilmiştir (Özfırat 2005, 72-73).

2.Harran

Mezopotamya uygarlıklarında Ay tanrısının ismi kültürden kültüre değişiklik gösterse de en çok "Sin" ve "Nanna" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sümerler ay tanrılarına Nanna, Nannar veya Suen isimleriyle seslenirlerdi. Bazen birbirinden farklı iki ismi birleştirerek kullandıkları da görülmüştür. Sonraki dönemlerde ise Sami kökenli Akkadlar, ay tanrısına Sin adını vermişlerdir. Bu isimlerin yanı sıra Asimbabbar, Namraşit ve Inbu'da Nanna-Sin'i nitelendirmek için kullanılan kelimeler arasındaydı (Black-Green 2003, 29). Sümerler Nanna-Sin için ay ışığının parlaklığı, boğa ve Enlil'in genç boğası gibi betimlemeler kullanmışlar, boğa ve aslan-ejderha şeklinde tasvir etmişlerdir. Ayrıca bu tanrının sembolü bir hilalden oluşmaktadır. An ve Enlil, onu Ur Şehrine kral ilan etmişti. Fakat sonraki dönemlerde Harran kenti de Nanna-Sin için önemli bir merkez haline gelmiştir. Harran'da Nanna-Sin, Utu ve İnanna'nın bulunduğu üçlü bir tanrı sistemi oluşturulmuştur (Altuncu 2014, 130-131).

Ur kentinin koruyucu tanrısı olarak kabul edilmiş olan Nanna-Sin, Sümer Panteon'unda Enlil'in oğlu olarak geçmektedir. Sümer metinlerinde Nanna-Sin'in yer altı dünyasında, ölüleri yargıladığı anlatılmıştır (Narçın 2007, 300-301). Zamanı belirleyen tanrı olduğu ifade edilir. Nanna-Sin'e atfedilen en önemli özelliklerden birisi, yeryüzünde yaşayan kralların yapmış olduğu yanlış işler karşısında büyük bir intikamla hareket etmesi ve onları cezalandırmada önemli bir güç olmasıdır (Altuncu 2014, 130-131).

Ay'ın hilal biçimi ile adı "Sin" olsa da, dolunay ile "Nanna", giderek büyüyen hali ile de "Asimbabbar" şeklini almıştır. Ay tanrısı Sin, bütün Samî kabilelerinin en önemli tanrısı olarak bilinmektedir. Sin'in sembolü olan hilal, Mezopotamya'nın erken dönem sanatında güneşi simgelemekteyken; geç dönemde ise hilal, bir sütunun üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca Ay tanrısının mühürlerde hilal içinde gösterildiği örnekler de bulunmaktadır (Ward 1910, 395). Hilal şeklindeyken eril, dolunayken dişil özelliklerine bürünürken Hilal şeklinde olduğunda boğa ile özdeşleştirilmiştir (Tamara 1992, 25). Sin dolunayken ya da dişilken, "Ningal" adı

ile ayın eril yanının karısı pozisyonundadır (Tamara 1992, 27). Sin, dişilken bereketin ve doğurganlığın sembolüdür. Dünya üzerinde var oluşu devam ettiren Ay'ın bu yönünün olduğu düşünülmektedir. Ay'ın bu özelliğine insan kurban edildiği bilinmektedir. Öte yandan kutsal su ve balık kültü de Ay'ın bu yönü ile ilişkilidir (Demirci 2005, 119).

En erken dönemlerden itibaren, Nanna / Su'en Ur kentinin koruyucu tanrısı olarak bilinmektedir ve Ur'daki ana kutsal alanın adı "é-kiš-nu-gál", adı da ay tanrısı Babil ve Nippur'daki kutsal alanlar için kullanılmaktaydı (George 1993, 114). Akad döneminden Eski Babil döneminin ortalarına kadar, egemen kralın kızı Ur'daki ay tanrısı rahibi olarak atanmıştır. Bunların en ünlüsü, birkaç Sümer edebi eserinin yazarı olan Enheduanna'dır (Civil 1980, 227). Ay'ın tanrısı için diğer Mezopotamya kült yerleri arasında Ur'un yakınında yer alan Ga'eš ve Urumda, Ay Tanrısı'nın Dilimbabbar olarak onurlandırıldığı Babil'in doğusunda bulunan modern Tell Uqair olarak bilinmektedir. Mezopotamya'nın alüvyon ovalarının ötesinde Nanna / Su'en'in bir diğer kült merkezi, Eski Babil Dönemi'nden itibaren tapınak ismi é-húl-húl "Mutluluk Evi" olarak geçen, Urfa'nın güneydoğusundaki Harran'da yer almaktadır (Krebernik 1993-98b, 368; Buren 1945, 62,64). Harran'da, Nabonid'in annesi olan Adda-guppi'yi andıran ve ay tanrısı saygısını kutlayan bir stel üzerinde uzun bir yazıt bulunmuştur. Harran'dan bir başka steldeki yazıtta Nabonid'in Suen'in iradesine uygun olarak nitelendirilen taht üyeliği ve é-húl-húl tapınağını yeniden inşa ettiği anlatılmaktadır (Gadd 1958, 35-92).

Asur ve Babil dönemlerinden İslâmî Döneme kadar 7 gezegenle ilişkili tanrılar (Sin, Şamaş, İştar ya da Atargatis, Mara, Samyaya da Ares, Girgis, Bel ve Nabu ya da Nabig) ve bunların ailelerinden oluşan tanrılar grubu (Sin'in eşi Ningal, ateş tanrısı Nusku ve Nusku'nun eşi Sadarnunna gibi) Harran panteonuna hâkim olmuştur. Tanrılar panteonunun zirvesinde sürekli olarak ay tanrısı Sin bulunmaktadır. Asur ve Babilliler döneminden itibaren Harran'daki krallıklar arasında yapılan antlaşma ve sözleşmelerde ay tanrısı Sin'in adı yer almaktadır. Hatta bazı antlaşmaların Harran'daki meşhur Sin Tapınağı'nda yapıldığı yazmaktadır. Babiller döneminde "ilu sa ilani" (tanrıların tanrısı), "sar ilani" (tanrıların kralı) ve "bel ilani" (tanrıların efendisi-rabbi) olarak adlandırılan Ay tanrısı Sin, paganistlerin en büyük tanrısı olma özelliğini asırlar boyu devam ettirmiştir.

Sin kültü, Harran için şehrin adının Ay Tanrısı Sin Şehri olarak anılmasının yanı sıra bölgede son derece güçlü politik merkez konumunda olmasını sağlayacak derecede önemlidir. Sin'in Harran'daki siyasal ve dinsel önemi, o dönemde koruyucu tanrı, kehanet veren, her şeyi bilen ve antlaşmaların da koruyucusu olarak da bilinmesinde yatmaktadır. Bu tanrının Kuzey Mezopotamya'daki kült merkezi olarak bilinen Harran, Sin kültünün yüzyıllarca süren etkinliğiyle tarihte önemli bir yer almıştır (Özfırat 2005, 70).

Harran yöresinde bulunan yazıtlarda Kuzey Mezopotamya'da yerel kralların tahta atanma törenlerinin Sin Tapınağı'nda yapıldığı vurgulanmaktadır (Şinasi 1998, 139). Kraliyet ailesine mensup olanların isimlerinin önünde ya da sonunda bir

ek olarak Sin unvanını kullandıkları ve bunun yalnızca kraliyet aileleriyle de sınırlı olmadığı bölgede yaşayan insanların da Sin'in farklı bileşenlerinden oluşan isimleri olduğu görülmektedir. Bilinen tarihinden beri Harran'a hâkim olan yıldız ve gezegen kültü içerisinde Sin'in başında yer aldığı tanrılar panteonunun diğer üyeleri de aslında Sin gibi Mezopotamya'daki diğer şehirlerin de tanrısı olarak bilinmektedir.

Babil kralı Nabonid (MÖ 556-539) dönemine ait bir yazıtta, kralın Ay tanrısının bir heykelini yaptırdığı yazılıdır. Bu heykel, tanrının sembolü hilale sahipti ve başında bir taç vardı (Davis 1931, 55). Babil yaradılış destanı "*Enuma Elish*" de Sin "*Tacın Lord'u*" olarak adlandırılmaktadır (Dhorme 1945, 85). Yine kral Nabonid Dönemine ait bir stel üzerinde Ay tanrısı Sin için E.HUL.HUL. adı verilen tapınaklar yapıldığı yazılmaktadır (Gadd 1958, 54). Harran'da da Ay tanrısı Sin'e ait bir tapınağın varlığından söz edilmekteydi (Green 1992, 54). Bu tapınakta ayinler ve kutlamalar düzenlendiği yazmaktadır. Bu kutlamalarda yapılanlar tarihleriyle birlikte belirtilmiştir. Buna göre;

3 Nisan – Venüs'e yapılan kutlamalar ve hayvan kurban töreni

6 Nisan - Ay tanrısına hayvan kurbanı

20 Nisan – Sin tapınağına hac, Satürn, Merih ve Sin'e hayvan kurbanı

24 Ocak – Ayın doğumu kutlamaları şeklinde yazıldığı bilinmektedir (Llyod-Brice 1951,91).

Harran'da Sin, E.HUL.HUL. adı verilen bir tapınakta varlık göstermekteydi. Oldukça eski bir geçmişe sahip olduğu bilinen Sin Kültü ile ilgili ilk bilgiler yaklaşık MÖ 1776 yıllarına tarihlendirilen Mari'den ele geçen bir mektupta ortaya çıkarılmıştır. Buna göre Harran'daki Sin Tapınağı'nda bir barış yapılması kararının verildiği anlaşılmaktadır. Böylece Harran'daki Sin'in MÖ II. binyılın ilk yarısı içinde önemli bir konumda olduğu ve Sin'in varlığı sayesinde daha çok adının duyulduğu anlaşılmaktadır. MÖ II. Bin yılın ikinci yarısına ait yazılı belgelerde Harran'daki Sin'den MÖ XIV. yüzyılda bahsedilmektedir. Söz konusu yüzyılın ortalarında Hitit Kralı I. Şuppiluliuma (MÖ 1380-1345) ile Mitanni prensi Mattiwaza arasında yapılmış olan arasındakiki antlaşmada yemin tanrıları olarak Sin ve Şamaş'ın isimlerinin geçtiği bilinmektedir (Özfırat 2005, 71). Mari mektuplarından Harran'daki Sin tapınağının üç kere onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Buna göre ilk olarak Assur Kralı III. Salmanassar (MÖ 858-824) döneminde Assur Devleti'nin bir eyaleti haline getirilmiş olan ve vergi alınmaya başlanmış olan Harran kentindeki tapınağın ilk onarımından bahsedilmektedir. Bu krala ait bir yazıtta; "*Assurnasirpal II'nin oğlu,* Salmanassar *III Harran şehri içinde Tanrı Sin'in tapınağı olarak bir E.HUL.HUL yaptırdı*" şeklinde yazıldığı bilinmektedir (Novotny 2003, 21). Yeni Assur Dönemi'ndeki krallardan bir diğeri olan Asarhaddon (MÖ 680-669) Dönemi'nde kralın, MÖ 671 yılında sona eren Mısır seferine giderken tapınağa geldiği kral Assurbanipal'e yazılmış olan mektuptan öğrenilmektedir. Tapınağın yeni baştan inşasının ise Assur kralı Asurbanipal (MÖ 668-631) döneminde olduğu anlaşılmaktadır ve bu dönemde Ninive'de ortaya çıkarılan bir yazıtta tapınağın Yeni Assur kutsal alanı haline

getirildiği bilinmektedir (Özfırat 2005, 71). Assurbanipal'in saltanatının ilk yıllarında Harran'daki bir ayaklanmayı bastırdığı ve küçük erkek kardeşinin yüksek rahibi olduğu Harran'daki Sin tapınağını onarttığı belirtilmiştir. Ancak Harran'da bulunmuş olan bir stelde belirtildiği üzere tapınağın MÖ 610 yılında Harrran'ı işgal eden işgalciler tarafından yakılıp yıkıldığı anlaşılmaktadır. (Özfırat 2005, 72) Daha sonra Babil kralı Nabonid'in, saltanatının on birinci yılında, annesinin rahibesi olduğu Harran'daki Sin tapınağını onarttığı geçmektedir (Llyod-Brice 1951, 88; Prag 1971, 72). Tapınak bu dönemde büyük çapta yenilenmiştir. Bu durumun anlatıldığı olaylar ise biri Eski Harran'da, diğer üçü Harran Ulu Camii'nde bulunan, ikisi Nabonid'in annesi Adda-guppi'ye, diğer ikisi de Nabonid'e ait olan toplam dört adet stelde anlatılmaktadır. (Resim 1-4) Söz konusu bu dört stel ilk olarak Ay Tanrısının tapınağının dört köşesine yerleştirilmiştir. Stellerin birindeki yazıtta; "*Harran'daki ay tanrısı Sin'in tapınağını onartan Nabonidus'un annesi, bütün hayatı boyunca kendini Ay tanrısına adamıştır*" (Gadd 1958, 38) yazılıdır. Yine Harran'da bulunan diğer bir yazıtta; Sin "šar-ilānē" ve "bêl-ilāni" olarak anılmaktadır (Nöldeke 1898, 91; Drijvers 1973, 5; Pognon 1907, 35).

Birbirinin kopyası olan stellerde iki farklı yazıt bulunmaktadır. Adda-guppi'ye ait olanda Sin'in kendisine rüyasında göründüğü ve oğlu Nabonid'in tapınağı eski durumundan daha iyi yapacağını ve kusursuz bir E.HUL.HUL inşa ettiğine şahit olduğuna yönelik sözleri geçmektedir. Diğer kopya olan Nabonid'e ait olan yazıtta ise "*Harran'daki Sin Tapınağı E.HUL.HUL.'u yeni baştan yaptım"* şeklinde belirtilmektedir (Özfırat 2005, 72; Gadd, 1958). Tapınağın yeniden inşasının kralın hükümdarlığının on birinci yılında tamamlanmış olduğu ve inşa edilmiş olan bu son tapınağın kullanım süresi hakkında bilgiye ulaşılamamaktadır. Harran'daki Ay kültü önemini sonrasında Roma Dönemi'nde de korumuştur ancak cinsiyeti ile ilgili açık bir bilgiye ulaşılamamaktadır (Özfırat 2005, 73-74). Son olarak Orta Çağ kaynaklarından elde edinilen verilere göre de, Ay kültünün, burada yaşayan Sâbiler tarafından XI. yüzyıla kadar sürdüğü bilinmektedir. İbn Cübeyr, İbn Şeddad, El Bîrunî, Dımaşki, Yâkut, Mesûdi ve Nêdim gibi birçok İslam yazarının Ay'a tapan Sâbi adında bir topluluktan ve onların Harran'daki Ay tapınaklarından bahsettiği bilinmektedir (Özfırat 2005, 74).

Harran Sin Tapınağı'nın yeri ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. İslami Dönem yazarlarının verdikleri farklı ifadeler doğrultusunda tapınağın kentin içinde ya da dışında olduğu konusu da tartışılmaktadır. Bir görüşe göre tapınak, caminin avlusundaki kuyulardan birinde ortaya çıkarılmış, tepesi Ay sembollü kırık bir sunaktan yola çıkılarak Ulu Camii'nin altında olduğu yolunda değerlendirilirken; bir diğer görüşe göre de tapınağın bugünkü iç kalenin bulunduğu alanda olduğu, İslami yazarlar tarafından burasının Sâbiler tarafından tapınak olarak kullanıldığı yönünde düşünülmektedir (Özfırat 2005, 74-75). Nurettin Yardımcı tarafından höyükte gerçekleştirilen kazılar zamanında tapınaktan söz eden Nabonid dönemine ait çok sayıda tuğla parçasından ve Assur kralı Assurbanipal'in tapınak için "kent merkezinin ortasında" ibaresinden de yola çıkılarak tapınağın höyükte olabileceği görüşü de savunulmaktadır. Bu öneriler dışında ayrıca biri Ras-el-ayn-el Arus, biri

Aşağı Yarımca ve biri de Harran'daki İç Kalede olmak üzere üç adet tapınak olduğu yönünde de görüşler bulunmaktadır (Özfırat 2005, 75-76).

Harran'ın yaklaşık 4 km. yakınında bulunan Aşağı Yarımca olarak adlandırılan yerleşim yerinde, Ay tanrısı Sin'in sembolü olan hilali taşıyan çivi yazılı bir stelin bulunmuş olması (Llyod-Brice, 1951, 80, 108; Smith 1952, 45; Novotny 2003, 54; Segal 1957, 518) ve stel üzerindeki yazıtta, Ay tanrısı Sin'in ismi 1. ve 14. satırda, Harran'ın isminin ise, 3. satırda geçmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir (Llyod-Brice 1951, 108; Segal 1957, 518) (Resim 5, 6).

Ayrıca Harran'ın 24 km. kuzeyindeki eski adı Huzurina olduğu düşünülen Sultantepe Höyüğü'nde de bir Sin Tapınağı'nın varlığını kanıtlar nitelikte bir Sin stelinin kazılarla ortaya çıkarılmış olduğu bilinmektedir (Özfırat 2005, 77-78) (Resim 6).

3.Soğmatar

Sin kültüyle ilgili diğer önemli veriler Soğmatar Kutsal Alanında görülmektedir. Soğmatar, bugünkü Şanlıurfa ilinin 60 km. güneydoğusunda, Harran ilçesinin ise 40 km. kuzey doğusunda Tek Tek dağlarında önemli pınarların bulunduğu Yağmurlu köyünde bulunmaktadır (Albayrak 2015, 238). Bu alanın girişinde yer alan höyüğün güneyindeki tepenin kuzey ucundaki iki rölyef oldukça dikkat çekicidir. Bu tepe, bir yazıtta kutsal tepe olarak geçmektedir (Segal 1954, 13) (Resim 7). Sağdaki rölyef ayakta cepheden tasvir edilmiş bir erkeğe aittir ve kemerli, iki dörtgen sütunlu ve iki basamaklı bir çerçeve içerisindedir. Başının üzerinde ışın şuaları yayılmaktadır. Rölyefin sağında Süryanice (Çelik 1996, 16; Günel 1970, 29) bir yazıt yer almaktadır. Yazıtta; "*Tanrı 476 (M.S. 165) yılı Adar (Mart) ayının on üçüncü gününde bu sureti Ma'na'ya emretti.*" yazılıdır (Drijvers 1972, 11-12; Drijvers-Healey, 1999, 93). Diğer rölyef ise, bu rölyefin sağında kayaya oyulmuş bir niş içerisinde yer alan bir büsttür. Büstün omuzları arkasında uçları yukarıya doğru olan bir hilal dikkat çeker. Büstün etrafında her iki yanında yazıt yer alır. Bu yazıtların ilkinde; "*Šila'nın oğlu Šila bu sureti Adona'nın oğlu Tirdat ve kardeşlerinin hayatı anısına tanrı Sin için yaptı.*" yazılıdır (Drijvers 1972, 10). İkinci yazıtta ise; "*Ben Tanrı …. Onu görüyorum. Onu görüyorum ve ona bakıyorum. Ben Tanrı Sin*" (Drijvers-Healey 1999, 89). Bu büstün sol tarafındaki yazıtta ise Tanrı sıfatı geçer. Yazıtta; "*Kuza'nın oğlu Zakkai ve çocukları Tanrı önünde hatırlansın yazmaktadır*" (Drijvers 1980, 123). Yazıtta Sin isminin geçmesi ve hilal motifinden dolayı bu büstün tanrı Sin olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Höyüğün hemen güneyinde tepenin kuzey sırtında yer alan yazıtların birinde "*Kumandan Adona'nın oğlu Absimya hatırlansın. Maralahe'nin önünde hatırlansın. Absimya'nın oğulları Tridates ve Babası hatırlansın*" yazmaktadır (Drijvers 1972, 13–14; Drijvers 1980, 124). Soğmatar'da, Maralahe'nin isminin geçtiği iki yazıt daha ele geçmiştir. Bu iki yazıtın üzerinde tarihleri de verilmiştir. Tarihler, yakınlarında yer alan erkek kabartmasının yazıtının tarihi ile aynıdır. Aynı tarih ve ayda yazılan yazıtlardan birinde "*476 (M.S. 165) yılının Šebat(Şubat) ayında (*Segal, 1957, 294) *Ben, Arap valisi, Adona'nın oğlu Tridates bu sunağı ve sütunu Maralahe için, efendim kralım ve onun çocukları için, babam Adona için,*

kendi hayatım, kardeşlerim ve çocuklarım için yaptım ve diktim" yazarken diğerinde "*476 (M.S. 165) Šebat (Şubat) ayında ben Adona'nın oğlu Maniš ve Ma'na ve Alkur ve Belbena ve Alkur, onun kardeşi, biz bu kutsanmış tepede bu anıtı diktik ve yöneticimin besleyip büyüttüğü kişi için bir taht koyduk. O, yönetici Tridates'ten sonra büdar olsun ve O, tahtı o kişiye versin. O zaman O, mükâfatını Maralahe'den alacak. Ve eğer tahtı geri çekerse ve anıt yıkılırsa tanrı onu bilsin*" yazmaktadır (Drijvers 1972, 8; Drijvers 1980, 126).

Ayrıca, 1900'lü yılların başında Fransa'nın Halep Büyükelçisi olan Pognon tarafından tespit edilen (Pognon 1907, 23-35) ve bugün Pognon Mağarası olarak adlandırılan mağaranın güney, kuzey ve batı duvarlarında insan kabartmaları ve yazıtlar görülmektedir (Resim 8). Bu kabartmaların birinin başının üst tarafında Sin'in sembolü olan hilalin olması *Sin*'in Soğmatar kutsal alanındaki varlığını ortaya koymaktadır.

Soğmatar'da bulunmuş ve bugün Şanlıurfa Müzesi'nde sergilenen asker figürlü bir rölyef üzerindeki bir yazıtta ise; "*her kim bunu tahrip ederse Sin onu cezalandıracak*" ifadesi geçmektedir (Drijvers-Healey 1999, 152). Soğmatar'da iki yazıtta, "*Maralahe*" ve bir yazıtta "*Tanrıların kralı Maralahe*" ismi geçmektedir (Drijvers 1972, 16; Drijvers 1980, 125; Drijvers-Healey 1999, 104; Gündüz 1992, 152). Maralahe, Ay tanrısı Sin'in Eski Akkad'da ve Aramilerdeki ismi olarak bilinmektedir (Nöldeke, 1898, 91). Ayrıca Sin'in, Harran'daki yazıtlarda "*Tanrıların Kralı*" olarak geçmesi de bunu kanıtlar niteliktedir (Al-Nadim 1871, 322).

4.Değerlendirme ve Sonuç

Sümer Uygarlığından itibaren önemli bir konumda bulunan tanrılardan biri olan ve farklı dönemlerde farklı isimler alan Ay tanrısı, Mezopotamya panteonunda yer alan en önemli tanrılardan biri olmakla birlikte, en fazla tapınım gören tanrılardan biri olma özelliği göstermesi bakımından özel bir konumda yer almaktadır (Özfırat 2005, 72). Özellikle Babil ve Asur dininde önemli bir rol oynamakla birlikte (Price 1910, 309) aynı zamanda ilk olarak Ur kentinin baş tanrısı olarak bilinirken sonraki dönemlerde Harran'ın en önemli tanrısı haline gelmiştir ve böylece Harran'da Nanna-Sin, Utu ve İnanna'nın bulunduğu üçlü bir tanrı sistemi oluşturulmuş olduğu görülmektedir (Altuncu 2014, 130-131). Sin kültünün varlığının arkeolojik kanıtlarının sadece Harran'da değil, aynı zamanda Harran Ovası'nda Soğmatar, Aşağı Yarımca ve Sultantepe gibi birçok yerde bulunması, onun tüm ova boyunca önemli olduğunu ve kutsandığını gösterir niteliktedir. Bölgede yapılan başta Harran ve Soğmatar olmak üzere sistematik arkeolojik kazılardan elde edilen verilerle Sin kültüne yönelik tartışılan görüşler de aydınlığa kavuşturulabilecektir.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Y. (2015) "Soğmatar Kült Merkezi ile İlgili Yeni Öneriler", *Belgü, Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:1, Sayı:2.

AL-NADİM. (1871) *Kitab al-Fihrist,ed. Gustave Flugel*, Leipzig.

ALTUNCU, A. (2014) "Sümerlerde Tanrı Anlayışı ve Tanrılar Panteonu" *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4- Sayı 7, 118-142.

BLACK, J. ve A. GREEN (2003) *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü Tanrılar, İfritler, Semboller*, Aram Yayıncılık, İstanbul.

BUREN, E.D. (1945) "Symbols of the Gods in Mesopotamian Art", Roma.

CIVIL, M. (1980) "Les limites de l'information textuelle" *L'archéologie de l'Iraq du debut de l'époque néolitique à 333 avant notre ère: Perspectives et limites de l'interprétation anthropologique des documents*, Paris: CNRS. 225-232.

ÇELİK, M. (1996) *Süryani Tarihi (1)*, Ayraç Yayınları, Ankara.

DAVIS E. (1931) "King Nabonidus and the Missing Link City", *The Science News-Letter*, Vol. 19, No. 511 (Jan. 24), 54-58.

DEMİRCİ, K. (2005) "Antik Urfada Sin Kültü", *Milel ve Nihal (İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi)*, Yıl: 2, Sayı: 2, 111-123.

DHORME, E. (1945), *Les Religions de Babylonie et d'Assyrie*, Paris.

DRİJVERS, H.J.W. (1972) *Old Syriac (Edessean) Inscriptions*, E. J. Brill, Leiden.

DRİJVERS, H.J.W. (1973) "Some New Syriac Inscriptions and Archaeological Finds from Edessa and Sumatar Harabesi", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 36, No. 1.

DRİJVERS, H.J.W. (1980) *Cult and Beliefs at Edessa*, E. J. Brill, Leiden.

DRİJVERS, H. ve J. W. HEALEY (1999) *The Old Syriac of Edessa and Oshroene: Text, Translations and Commentary*, Koninklijke Brill NV, Leiden.

GADD, C.J. (1958) "The Harran Inscriptions of Nabonidus." *Anatolian Studies 8*: 35-92.

GEORGE, A.R. (1993) *House Most High. The Temples of Ancient Mesopotamia. Mesopotamian Civilizations*, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns.

GREEN, T. M. (1992) "The City of the Moon God. Religious Traditions of Harran." *Religions in the Graeco-Roman World*, Vol. 14, Leiden, New York, Köln: E. J. Brill.

GÜNDÜZ, Ş. (1998) Mitoloji ile İnanç Arasında, Ortadoğu Dinsel Gelenekleri Üzerine Yazılar, Samsun.

GÜNEL, A. (1970), *Türk Süryani Tarihi*, Oya Matbaası, Diyarbakır.

KLEIN, J. (2001) "The Genealogy of Nanna-Suen and Its Historical Background.", *Proceedings of the XLV Rencontre Assyriologique Internationale : Historiography in the Cuneiform World*, Bethesda, MD: CDL Press, 279-302.

KREBERNİK, M. (1993-98b) "Mondgott. A. I." *Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie 8*, Berlin: de Gruyter, 361-369.

LLOYD, S. ve W. BRICE. (1951) "Harran", *Anatolian Studies, Journal of the Bristish of Archaeology at Ankara*, Vol. I, London, 77-111.

NOVOTNY, J. R. (2003) *Ehulhul, Egipar, Emelamana, and Sin's Akitu-house: A study of Assyrian building activities at Harran*, Toronto, 2003.

NÖLDEKE, T. (1898) *Kurzgefasste Syrische Grammatik*, Leipzig.

ÖZFIRAT, A. (2005) *Eskiçağda Harran*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

POGNON, H. (1907), *Inscriptions sémitiques de la Syrie, de la Mésopotamieet de la région de Mossoul,* Paris.

PRAG, K. (1971) "The 1959 Deep Sounding at Harran in Turkey", *Levant* 2, 63-94.

PRICE, I. M. (1910) "The Cult of the Moon-God, Sin", *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, Vol. 26, No. 4, 309-311.

SEGAL J. B. (1954) Some Syriac Inscriptions of the 2nd-3rd Century A. D., *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 16, No. 1, 13-36.

SEGAL, J.B. (1957) "Two Syriac Inscriptions from Harran", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 20, No. 1/3, 513-522.

SMITH, W.S (1952) "Archaeological News. The Near East, 1950-1951", *American Journal of Archaeology*, Vol. 56, No. 1, 39-50.

WARD, W.H. (1910) *The Seal Cylinders of West Asia*, Washington.

Resim 1. Babil Kralı Nabonid'e ait Stel (Harran'dan)

Resim 2. Babil Kralı Nabonid'e ait Stel (Harran'dan)

Resim 3. Babil Kralı Nabonid'e ait Stel (British Museum)

Resim 4. Babil Kralı Nabonid'e ait Stel (Harran'dan)

Resim 5. Aşağı Yarımca Steli

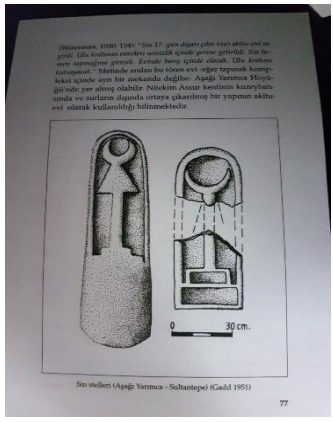

Resim 6. Aşağı Yarımca-Sultantepe Stelleri

Resim 7. Soğmatar'daki Rölyefler

Resim 8. Kutsal Alan - Pognon Mağarasındaki Kabartmalar.